

Makale Geliş | Received: 29.01.2020
Makale Kabul | Accepted: 21.02.2020
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.682000

Adem İŞİK

Dr. | Dr.

Avrasya Tarih Derneği Yönetim Kurulu Başkanı, Sivas-TÜRKİYE
Chairman of the Board of the Eurasia Historical Society, Sivas-TURKEY
ORCID: 0000-0001-2345-6789
adamisadamis55@gmail.com

Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri Çağı

Öz

Anadolu tarihi açısından Asur Ticaret Kolonileri Çağı ayrı bir öneme sahiptir. Bu çağda Anadolu'ya yazı gelmiş ve uygarlığın gelişiminde çok önemli bir aşama olan tarihsel süreç böylece başlamıştır. Karum ve Wabartum adı verilen iki önemli ticaret merkezinden oluşmaktadır. Kaneş, Hattuş ve Alişar tablet bulunan en önemli üç merkezdir. Kaneş, Anadolu'da bulunan tüm koloniler için aynı zamanda bir merkez konumundadır. Ticaretin temelini Asur'dan Anadolu'ya kalay ve dokuma ürünleri ile Anadolu'dan Asur'a yapılan altın, gümüş ve bakır ihracatı oluşturur. M.Ö. 1945-1730 yılları arasında kapsayan bu dönem dört tabaka meydana getirmiştir. Bu tabakalardan arkeolojik belgeler yanında yazılı tabletler de çıkarılmıştır. Tabletler II ve 1b tabakalarında bulunmuştur. Tüccarlar ticaret mallarını genellikle eşekler yoluyla taşırlardı. Bu eşekler yaklaşık 1000 kilometrelik yolu takriben 10 haftada alıyorlardı. Bağımsız olarak yola çıkan kervanlar yolda bir araya gelerek konvoylar oluşturmaktaydılar. Asur ile Anadolu arasında gelip giden bu kervanlar genellikle 3 anayol üzerinde hareket etmekteydiler. Asur ile Anadolu arasında yapılan ticaret çeşitli kalem vergilerle yerli beylere ve Asur'a önemli bir gelir sağlıyordu. Ticareti yasaklanmış olan veya kısıtlanan malları alıp satmak yoluyla kaçakçılık yapıldığını da görmekteyiz. Asur'dan Anadolu'ya uzanan bu ticaret ağı sayesinde, Anadolu'da yazıya geçilmiş ve böylece Anadolu'da tarih başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın Anadolu için önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kaneş, Hattuş, Alişar, Asur Ticaret Kolonileri, Karum.

Assyrian Trade Colonies Era in Anatolia

Abstract

As a part of Anatolian history, Assyrian trade colonies era has a great importance. In this era, writing came to Anatolia and historical span which is very important step in the development of the history began. It consists of two important trade centers: Karum and Wabartum. Kaneş Hattuş and Alişar which are three important centers which tabloids were found. Kaneş was the center for all Anatolian colonies. The basis of trade is with tin and weaving products from Assyria to Anatolia exported from Asur to Anatolia and gold; silver and copper exported from Anatolia to Assyrian. This era between 1945 B.C and 1730 B.C consists of four layers. Not only archaeological documents but also writing tabloids were excavated from these layers. Tabloids were found in II and 1b layers. The traders usually carried their goods on donkeys. These donkeys took approximately 1000 kilometers of road in about 10 weeks. The caravans would independently set out on the road and come together on the way to form convoys. These caravans which went back and forth between Assyria and Anatolia generally moved on 3 main roads. The trade between Assyria and Anatolia provided a significant income for the local beys and Assyria in general through the tax put on various items. It is known that smuggling was also done as prohibited or limited goods were bought and sold as well. Due to this trade network which extends from Assyria to Anatolia, writing was adopted in Anatolia and thus history began in Anatolia. From this point of view, the importance of the Assyrian Trade Colonies Age for Anatolia is much better understood.

Keywords: Kaneş, Hattuş, Alişar, Assyrian Merchants, Karum.

Giriş

Asur Ticaret Kolonileri Çağı denildiğinde, bunun Anadolu’da bir Asur egemenlik çağı olarak algılanması yanlış olur. Bu dönem Asur ile Anadolu arasında ticari ilişkilerin yoğunlaştığı ve bu yoğunluğun karşılıklı menfaatler ile kazanıma dönüştüğü uluslararası bir ilişkidir. M.Ö. 1945 ile 1730 yılları arası Anadolu tarihinde Asur Ticaret Koloni Çağı olarak nitelendirilir (Özgüç 2002: 402). Buna göre merkezi Mezopotamya’daki Asur bölgesi olan Asurlu tüccarlar, Anadolu’da Kayseri yakınlarındaki Kültepe/ Kaneş’de olduğu gibi bugün adları bilinen ve bilinmeyen bazı yerleşmelerin yakınlarında pazar yerleri kurarak getirdikleri malları buralarda satmak yoluna gitmişler, buradan aldıkları malları da Asur’a götürerek orada pazarlamışlardır.

1. Karumlar ve Wabartumlar

Bu ticaret sisteminin iki önemli ayağı vardır. Birincisi “Karum” ve diğeri de “Wabartum” adı verilen merkezlerdir. *Karum* Asur dilinde liman ve rıhtım manasına gelmekte olup, buralar büyük pazar yerleri ve yerleşmeleridir. Bu ticaret merkezleri, bir nevi bu günkü serbest ticaret yerleri gibi de düşünülebilir. Bu sistemin diğer ayağı olan Wabartumlara gelince; bunlar ana merkezler arasında gidip gelen tüccarların konakladıkları, mallarını depoladıkları bir nevi kervansaraylar gibi de düşünülebilir. Wabartum kelimesi “*misafir*” anlamına gelmektedir (Dinçol 1982: 21). Bu dönemde sadece Asurlu tüccarlar değil, Suriyeli ve Mezopotamyalı tüccarlar da Anadolu ile ticaret yapmışlardır. Siyasi ve adli bakımdan Asur devletine bağlı olan Asurlu tüccarlar, Asur’da kurdukları birçok şirket üzerinden ticaret yapmaktaydılar ve bunların büyük bir kısmı aile şirketlerinden ibaret idi (Şahin 2004:1). Anadolu’daki Karumlar arasında en tanınmış olanı Kültepe’de bulunan Kaneş’tir. Burada yapılan kazılarda çok sayıda tablet ele geçmiştir. Boğazköy’de bulunan Karum Hattuş ile Alişar’da bulunan ve eski adını bilemediğimiz diğer bir Karum’da önemli koloni Karumları arasında zikredilmektedir (Dinçol 1982: 21-22).

2. Kolonilerin Coğrafi Dağılımı

Kolonilerin yayıldığı alan tam olarak tespit edilememiştir. Tespit edilenler dışında kalanların Malatya-Kayseri-Yozgat üçgeni içinde buldukları sanılmaktadır (Kınal 1987: 62). Kuzey Suriye ve Anadolu’da yaklaşık 30 Karum ile yine 30 civarında Wabartum oluşturulan bu ticaret ağının içinde idi (Koçak 2009: 211; Bayram 1996: 35).

3. Kolonilerde Alım-Satım Yapılan Ticaret Malları

Anadolu ile Asur arasında yapılan ticarete genel olarak Asur’dan Anadolu’ya kalay ve dokuma ürünleri getirilirdi. Anadolu’dan Asur’a ise genel olarak gümüş ve altın ile bakır satımı söz konusuydu. Bu arada maden filizi, kereste, kürk, deri, meteorik demir ve arpa satılmaktaydı. Asurluların Anadolu’ya getirdikleri kalayı Anadolu dışından aldıkları anlaşılmaktadır. Çünkü Anadolu’da kalay yoktur. (Larsen 1996: 158). Anadolu kalay bakımından diğer yörelere nazaran biraz daha yoksul idi (Macguen 2001: 19). Asur’dan gelen tekstil malları ise kocaları Anadolu’da seferde olan kadınların dokudukları ve başka bölgelerden getirilen hammaddelerin değerlendirilmesi yoluyla yapıldığı bilinmektedir. Asur’daki kolonilerin Mezopotamya ve İndus bölgesine kadar uzandıkları bilinmekle beraber oradan getirilen malların Anadolu’da satıldığına dair bir kayıt bulunamamıştır.

4. Koloni Ticaretinde Mal Taşıma Şekli ve Önemli Kervan Yolları

Tüccarlar ticaret mallarını genellikle eşekler yoluyla taşırlardı. Eşekler Asur’da çayırdayken satın alınırdı. Tüccarlar genellikle kara eşekleri tercih etmekteydiler. Yaklaşık 1000 kilometrelik bir yolları vardı. Bu yolu eşeklerle takriben 10 haftada alıyorlardı (Veenhof 1972: 45). Bağımsız olarak yola çıkan kervanlar yolda bir araya gelerek konvoy oluşturmuşlardır. Bu eşekler için eşek sürücüleri ve rehberler (SARRIDUM) kiralanmaktaydı (Garelli 1963: 301). Bunlara da taşınan eşyaların idaresinden sorumlu olan bir aracı (KASSARUM) eşlik etmekteydi. Tabletlerden bu

kervanların vurulma tehdidiyle karşılaştıkları anlaşılrsa da bunun ticareti sona erdirecek bir yoğunlukta olmadığı görülmektedir. Asur ile Anadolu arasında gelip giden bu kervanlar genellikle 3 anayol üzerinde hareket etmekteydiler. Bu yolların ilki, kuzeyde bulunan Musul’dan hareket ederek Dicle Nehri istikametinde kuzeye doğru gidiyor ve batıya doğru dönerek Midyat, Diyarbakır, Malatya, Darende, Gürün ve Pınarbaşı üzerinden Kaneş’e gelen yoldur. Diğeri ise Dicle Vadisi’nde bir yerde batıya doğru dönerek Urfa, Birecik, Gaziantep, Adana ve Gülek geçidini geçerek Kappadokia’ya ulaşan yol idi. Üçüncü güzergâhta ise Gaziantep’ten kuzeye doğru dönerek Pazarcık, Maraş, Elbistan, Sarız, Kuruçay, Pazarviran üzerinden Kaneş’e ulaşmaktaydı (Yakar 2007: 38). Yerel kralların tüccarların mallarına koruma garantisi de verdikleri bilinmektedir. Bu bölgede ticaretin artması için gelir artırıcı bir taahhüt olarak da düşünülebilir. Kervanlar yoldayken bazı yerel prenslerin sağladığı korumalar tarafından bu güvenlik sağlanmakta ve masraflarda tüccarın masraflarına dâhil edilmekteydi. Bu korumalar için tüccarın bazen 1 MINA gümüş (Yaklaşık 500 gr) veya 4 şekel gümüş paralar ödediği belirtilmektedir (Garelli 1963: 300-303; Yakar 2007: 38).

5. Tüccarların Ödedikleri Vergiler

Bu ticaret mallarından %100’e yakın bir kar sağlandığı bilinmektedir. Özellikle tunç alışımında kullanılan kalayın çok karlı bir ticaret malı olduğu belgelerden anlaşılacakla beraber yine alıcının borçlanarak alışveriş yapması durumunda %30 civarında da faiz ödemesi söz konusu olmaktadır. Karumlarının bulunduğu mahallin kralları bu ticaretten vergi almakta olup bu oran dokumadan 1/20, kalaydan 2/65 oranına tekabül ederdi. Kervanın geçtiği yolun üzerindeki krallara ise %10 oranında yol vergisi ödemekteydiler. Bazı malların alım satımı ise tamamen yerel kralların kontrolü altında olup bu malları kaçak olarak sokmaya çalışan ve yakalanan bazı kaçakçılarında varlığı belgelerden anlaşılmaktadır (Dinçol 1982: 22).

Asur ile Anadolu arasında yapılan ticaret çeşitli kalem vergilerle yerli beylere ve Asur’a gelir sağlıyordu. Bu vergiler arasında tekstil ürünlerinden kalaydan ve gümüşten alınan Nishatum, Anadolu’da Karum dairesine ve Asur’da bet-alim’e yani şehir devletine ödenen %2 saddu’atum, yol vergisi olarak bilinen Tatum, Qaggadatum/kafa vergisi, E/İsratum/öşür vergisi, Wasitum/ihraç vergisi veya kervanın ilk hareketinde alınan vergi, Eriptum/giriş vergisi, Karum dairesine yapılan yüzde 5 lik Metum Hamsat vergisi önemli yer tutmaktaydı (Koçak 2009: 222; Bayram 1993: 6-12). Alınan tüm bu vergiler beraberinde kaçakçılık için kapı açmaktaydı. Tüccarlardan bazıları yerel saraydan gümrük izni almadan malı şehre sokmak veya güzergâhtaki yerleşim yerlerindeki ödemelerden kurtulmak için kestirme, kullanışsız ve güçlükle aşılacak yolları takip ederek yapıyordu. Ticareti yasaklanmış olan veya kısıtlanan malları alıp satmakta bir başka kaçakçılık türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüccarlardan kaçakçılık olaylarına karşı bir tedbir olarak kutsal bir alan olan “hamrum” odasında yemin alınmaktaydı (Gökçek 2009: 147).

6. Asur Ticaret Kolonilerinde Hukuki Uygulamalar

Bu arada Anadolu’da görev yapan Asurlu tüccarların Anadolu’da yerel beyler ile ticari ilişkilerini düzenlemede onlara yardımcı olan bazı Asurlu görevliler bulunmaktaydı. Asurlular Asur’daki yönetimlerinin bir benzerini Anadolu’da bulunan koloni şehirlerde tesis etmek istemişlerdi. Asur’da kralın yanında bulunan büyük ve küçük meclisin bir örneğini burada da oluşturmuşlardı. Bunlar arasında *sipru sa alim.ki* /Asur şehrinin elçisi, *sipru sa Karim Kaniş* / Kaniş Karumunun Elçisi, *Sagil - datim* /Sadduatum vergisini toplayan görevli, *Aliku Sa Harran Alim.ki* /Asur Şehir Meclisinin temsilcisi, *Usbutim / Wasbuni* = muhtemelen Karumlardaki hakimler, *Biritum / Karumlarda Usbutim* olarak geçen büyük adamların yerine wabartumlarda görev yapan seçilmiş şahıs, *Nibum= ?*, *rabi sikkatim* /maden ticaretinden sorumlu kişi, *rabisu sa alim. Ki* /asur şehrinin avukatı sayılabilir. Bunlardan başka tabletlerden tespit edilmiş kırk civarında “Rabi” ile başlayan unvan tesbit edilmiştir. Kelime analizlerinden anlaşıldığı kadarıyla rabi maşşartim=depo amiri, rabi kakki=silahtar başı, rabi şabim=işçi başı, rabi hursatim=ormancılar başı, rabi alpatim

=sığır sürücülerinin başı, rabi sükallim=baş vezir, rabi şerim=tarlalara bakan memur başı, rabi sage=sakler başı, rabi re'im=çobanlar başı, rabi alahhinim =vekil harç, rabi kalbatim =köpek bakıcılarının başı, rabi aslakim=çamaşırcılar başı, rabi abullatim= kapı memuru, rabi sise=atlar başı, seyis, rabi mahirim=pazarbaşı ağası, rabi askapim= dericiler başı, rabi paşuri=sofracı başı, rabi hatim= asacı, rabi nagiri=tela başı, rabi nappahe=demirci başı (Gül 2002: 45).

Ticaret kolonilerindeki kayıtlardan anlaşıldığına göre Karumlarda bulunan kutsal Hamrum odasında mahkeme yapıldığını belgelerden öğrenmekteyiz (Şahin 2002: 69-88). Anadolu’da Karumlarda bulunan tüccarlar arasındaki davalar burada çözülemez ise bir belge düzenlenerek Kaneş Karum’una gönderiliyor ve orada sonuçlandırılıyordu bu davalar Kaneş Karum’unda çözülemezse halledilemeyen davalar Asur’a gönderiliyordu. Bu kutsal Hamrum odasında Şehir Meclisi davayı çözerek bir avukat aracılığıyla Kaneş Karum’una yolluyordu (Şahin 2006: 122-123). İdari teşkilat içerisinde wakkum/vekil kontrolör olarak adlandırılan yüksek dereceli memurlarda yer almaktadır (Gül 1993: 45). Rabi similtim ve rabi sikkatim adlı iki görev daha bulunmakta olup rabi similtim görevinin veliahdlık ve rabi sikkatim görevinin ise askeri bir rütbe olduğu kesin olmamakla birlikte tahmin edilmektedir. Bir yıllık bir süre için görevlendirilen Limum ve Hamutsum denilen 5 üyeden oluşan özel bir komite de vardı. Bahsi geçen bu görevlerde bugün tam olarak ne yaptıkları bilinmemekle beraber tabletlerde geçen görevler olarak tarih sayfalarında yerini almıştır (Gül 1993: 45).

Asurluların büyük şehirlerde birer Karum ve küçük şehirlerde ise birer Wabartum teşkilatları vardı. Tabletlerden öğrendiğimize göre örneğin Kaneş Karum’unda “şehrin babaları” denilen bir ihtiyar meclisi vardı. Asurlular hakkındaki kararlar burada verilirdi. Burada bir anlaşmazlık olursa İhtiyarlar Meclisi kâtibi genel meclisi toplantıya çağırırdı. Burada sayı hesabıyla karar verilirdi. Bu meclislere büyük ve küçük Karum adı verilirdi. Kolonistler arasındaki davalara Karum veya Wabartum idare heyetleri bakmakta olup bazen de “beştebirler” denilen idare heyetleri bakardı. Son hüküm yani bugün ki manada temyiz hakkı Asur şehrinde idi (Kınal 1987: 62; Şahin 2006,121-151)

Asur ile Anadolu arasındaki bu alışveriş kültür iletişiminde çok fazla bir etki göstermemiştir. Bu kolonilerin nasıl ve ne şekilde sona erdiği bilinmemekle beraber bunun büyük bir yıkım neticesinde olduğu anlaşılmaktadır. Karum II ve Ib tabakalarındaki yangın buna kanıt olarak gösterilmektedir. Ib’de yeniden bir canlanma izleri görülse de eski canlılığına kavuşmadan Asur ile bağların tamamen yok olduğu görülmektedir. Bu dönemde Anadolu’da güçlü bir merkezi otoritenin varlığı söz konusu değildir. Bu dönemlerde yerel kent kralları mevcut olup bunlar arasında kıyasıya bir rekabet, ihtilaflar ve ittifaklar söz konusudur (Dinçol 1982).

7. Anadolu’da Önemli Karumlar

Asur Ticaret Kolonileri veya Kültepe çağı olarak da adlandırılan bu devirde özellikle Orta Anadolu’da etrafi surlarla çevrilmiş, krallıkla idare olunan birçok şehir ortaya çıkmıştı. Bu şehir devletleri ile Mezopotamya ve Kuzey Suriye şehirleri arasında canlı bir dış ticaret bağı vardı. Bu ticareti de Asurlu kolonistler elde tutmaktaydı (Kınal 1987: 71). Belirtildiği gibi Asur ticaret kolonileri Karum ve Wabartumlardan oluşmakta olup metinlerde adı geçen bazı Karumlar, Hahhum, Hattuş, Kaneş, Hurama, Nihriia, Puruşhattum, Turhamit, Waşuşana, Eluhut, Ursu, Zalpa, Tamnia, Luhuzattia, Washaniadır. Wabartumlar ise Hanak’nak, Ma’ma, Patna, Tuhpia, Ulama, Salatuwar, Karahna, Washania, Zalpa ve Ankuwa’dan oluşmaktadır (Gül 1993: 44; Götze 1957: 74-75).

Anadolu’daki Karumlar arasında en ünlüsü ve diğer Karumlarında arasında bulunduğu idare merkezi Kaneş Karumu’dur. Diğer Karumlar Kaneş’e, Kaneş’te Asur’a bağlıydı. Bu Karumların birçoğunun yeri belli değildir. Tüm Karumlar hakkında bilgi kaynağımız şu an Kaneş Karumu’dur.(Şahin 2004: 1-118) Bu Karumların yönetim merkezi olan Asur’da bunlar hakkında bir bilgi. Karumların yönetim merkezi Orta Anadolu platosunda Kaneş Karumu’dur. Kültepe’den

başka bu tabletlerden Boğazköy’de 64, Alishar’da 70 ve Kalehöyük’te 4 adet tablet bulunmuştur. Bu tabletlerden Kuzey Mezopotamya’da Asur, Nuzi, Yorgantepe, Suriye’de Mari ve Tell Leilan’da bulunmuştur (Özgüç 2002: 12). Karumlar da inşa edilen evler yerli ustaların eseri idi. Bu evler çok odalı, taş temelli ve kerpiçten yapılmaktaydı. (Akurgal 1999:43) Anadolu’da ticareti yapılan malların en önemlisi meteorik demir ve (amutum ve asium) kıymetli taş (huşarum) idi. Asurlular kendi aralarında altın karşılığında ticaret yapabilirlerdi ancak bir Asurlunun yabancılara altın satması yasaklanmıştı. Asurlular amutum ve altın ve gümüş karşılığında satmaktaydılar. Amutum için saray depolarında bol miktarda bakır bulundurulurdu (Özgüç 2002: 15). Asur Ticaret Kolonileri olarak adlandırılan bu çağ Anadolu için aynı zamanda tarihin başlangıcına oluşturmaktadır. Bugün yapılan kazılarda dört kültür tabakasının varlığı görülmektedir. Yazılı belgeler 1. tabakanın b evresinde bulunmuştur. Bu tabaka Asur kralı Şamsi-Adad zamanına tarihlenmektedir. Bu çağın kronolojisi Kaneş Karumu’na göre düzenlenmektedir (Bahar 2010: 252).

Sonuç

Asur Ticaret Kolonileri Çağı, Anadolu’da tarihin başlamasına neden olan en önemli bir tarihsel süreçtir. Karum ve Wabartum adı verilen iki tür ticaret merkezi bulunmaktaydı. Yaklaşık olarak M.Ö. 1945-1730 yılları arasında kapsar. Onlarca Karum içerisinde Kaneş, Alishar ve Hattuş en önemlilerini oluşturur ki bu Karumlardan aynı zamanda yazılı tablette çıkarılmıştır. Kaneş bütün Anadolu Karumları arasında en önemlisi idi. Asur Ticaret Kolonileri Çağı kronolojisi Kültepe/Kaneş Karumu üzerinden ayarlanmaktadır. Ticaretin temelini Asur’dan Anadolu’ya kalay ve dokuma ürünleri ile Anadolu’dan Asur’a altın, gümüş ve bakır oluşturmaktaydı. Asur ile Anadolu arasında hareket eden bu kervanlar 3 ana güzergâhı takip etmekteydiler. Bunlardan ilki Musul’dan hareket ederek Dicle istikametinde kuzeye doğru gidiyor ve batıya doğru dönerek Midyat, Diyarbakır, Malatya, Darende, Gürün ve Pınarbaşı üzerinden Kaneş’e gelen yoldur. Diğerleri ise Dicle vadisinde bir yerde batıya doğru dönerek Urfa, Birecik, Gaziantep, Adana ve Gülek geçidini geçerek Kappadokia’ya ulaşan yol idi. Üçüncü güzergâh ise Gaziantep’ten kuzeye doğru dönerek Pazarcık, Maraş, Elbistan, Sarız, Kuruçay, Pazarviran üzerinden Kaneş’e ulaşmaktaydı. Bugün Kayseri-Çorum-Yozgat üçgeni içerisinde kalan Anadolu’nun bu en eski ticaret merkezleri bu özelliğini ilginç bir tevafukla yine devam ettirmektedir.

Kaynakça

- AKURGAL, Ekrem (1999). *Anadolu Kültür Tarihi*, Ankara, Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- BAHAR, Hasan (2010). *Eskiçağ Uygarlıkları*, Konya: Kömen Yayınevi.
- BAYRAM, Sabahattin (1996). “Koloni Çağında Kayserinin Ticari Hayatı”, *E.Ü. 1. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri 1996*. Kayseri, 405-416.
- BAYRAM, Sabahattin (1993). “Kültepe Tabletlerinde Geçen Vergiler ve Özellikleri”, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 36(1-2): 1-13.
- DİNÇOL, Ali (1982). “Hititler”, *Görsel Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Görsel Yayınlar, C1, İstanbul, ss. 18-137.
- EYÜPOĞLU, İsmet Zeki (1981). *Anadolu Uygarlığı*, İstanbul: Derin Yayınları.
- GARELLI, Paul (1963). *Les Assyriens en Cappadoce, Bibliothegue archeologiqueeet historique de l’institut francais d’archeologie d’istanbul 19*, Paris.
- GÖKÇEK, Gürkan (2009). “Çivi Yazılı Tabletler Göre Eski Anadolu’da Vergi Uygulamaları ve Kaçakçılık (M.Ö.1975-1750)”, *Akademik Bakış*, 2(4): 147-155.
- GÖTZE, Albrecht. (1957). *Kleinasien. Kültürgesichte des alten Orients III,1*. München.

GÜL, Şerife (1993). “Asur Ticaret Kolonileri Çağında Anadolu’nun Siyasi Yapısı. The Political Construction of Anatolia During the Assyrian Colonies Period”, *Systematik zur Hethitischen Bibliographie*, s. 42-49.

KINAL, Füzuran (1987). *Eski Anadolu Tarihi*, İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KOÇAK, Kürşat (2009). “Asur Ticaret kolonileri Çağında Ticareti Yapılan Mallar ve Vergiler”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(2): 209-226.

LARSEN, Mogens Trolle (1996), *Eski Asur da Kervan Dökümleri*, İstanbul: Nederlands Historics-Archaeologisch Institut.

MACGUEN, J.G. (2001). *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu*, çev. Esra Davutoğlu, Ankara: Arkadaş Yayınevi.

ŞAHİN, Hasan Ali (2002). “Koloni Çağı’nda (M.Ö. 2000-1750) Anadolu’da Bulunan Asurlu Görevliler”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12: 69-88.

ŞAHİN, Hasan Ali (2004). *Anadolu’da Asur Ticaret Kolonileri Devri (M.Ö. 1975- 1725)*, Kayseri: E.Ü. Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları.

ŞAHİN, Hasan Ali (2006) “Anadolu’daki Eski Asur Koloni Mahkemeleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21: 121-151.

VEENHOF, Klaas Roelof (1972). *Aspects of old Assyrian Trade and its Terminology*, Leiden London.

YAKAR, Jak (2007). *Anadolu’nun Etnoarkeolojisi*, çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul: Homer Kitabevi.